

KÖZLEMÉNY

Oktatási integrációs stratégiák a 2015-ös menekültválságot követően

Németország, Franciaország és Svédország példája

Leitheiser Fruzsina

ÖSSZEFOGLALÓ

A 2015-ös menekültválság hatására Németországban, Franciaországban, illetve Svédországban a társadalmi, azon belül is főképp az oktatási – közoktatási – integrációs stratégiák némiképp átalakultak. Kutatásom során arra kerestem a választ, hogy a vizsgált országok oktatáspolitikája, mennyiben képes elősegíteni a bevándorlók és menekültek oktatási integrációját. Első lépésként részleteztem az egyes országok migrációtörténetét és a rájuk jellemző integrációs stratégiákat, azonkívül a hazai származású, valamint a migrációs háttérrel rendelkező tanulók közti tanulmányi teljesítménykülönbség mértékét. Továbbá megvizsgáltam a bevándorló tanulók iskolai lemorzsolódásának arányát. A kutatás során makroszintű Eurostat adatokat, illetve az OECD, PISA felmérések (2009, 2012, 2015) eredményeit használtam fel. Németország esetében az intézkedések pozitív változásokat eredményeztek, mivel nagyarányú erőforrás-koncentráció történt az oktatási szektorban, ezzel nagy hangsúlyt helyezve a speciális osztályokra és a nyelvtanulásra. Franciaország ezzel szemben különösebb intézménybeli változtatásokat nem alkalmazott a beérkezők integrációjának elősegítésére. Svédország szintén népszerű célpontnak számított a menekültválság során, ennek okán az állam az oktatást sokkal inkább az egyéni igényekre formálta, azonban szigorított a bevándorlási törvényeken.

Tárgyszavak: oktatáspolitikai, integráció, migráció, Németország, Franciaország, Svédország

Leitheiser Fruzsina, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet
Email: leitheiser@demografia.hu

BEVEZETÉS

A világ egyre inkább globalizálódik, a népcsoportok és azok kultúrája, hagyományai egyre inkább keverednek a mobilitás és a migráció hatására. Ezek a folyamatok konfliktusokat, problémákat generálnak, ezért az oktatáspolitikának is kitüntetett figyelmet kell szentelnie a különböző országokból érkező bevándorlók társadalomba való beilleszkedésének elősegítésére. „Az Európában élők szabad ki- és beáramlása, a lakóhely és a munkahelyek rugalmas megválasztása, a mobilitás, az általános migráció olyan központi kérdésekké váltak, melyekre az oktatásnak és a nevelésnek is reagálnia kell. Tőlünk nyugatra már évek óta folyamatosan szembesülnek e ténnyel, ezért érdemes áttekinteni milyen oktatáspolitikai intézkedéseket, stratégiákat fogantatosítanak a nyugat-európai, multikulturális társadalmakban” (Grossman 2004: 116).

A 2015-ös menekültválság a mai napig sem zárult le, hatása Európa szerte érzékelhető nem csak a mindennapokban, hanem szinte minden területen (gazdaság, politika, munkaerőpiac, oktatás, egyházak stb.), amelyeken változtatások szükségesek. Ebből kifolyólag szükséges az egyes eltérő oktatási stratégiák átalakítása és fejlesztése annak érdekében, hogy akadálymentesebbé váljon az újonnan érkező, különböző kultúrájú emberek együttélése a többségi társadalom tagjaival. A többségi és kisebbségi társadalom között mindig lesznek olyan kérdések, amelyek egyet nem értésre adhatnak okot, azonban az ilyen problémák alapjául szolgáló tényezőket egy jól működő oktatási rendszer, a maga intézményeivel együtt hatékonyan képes kezelni.

Jelen kutatásom fókuszában a 2015-ös menekültválság hatására Németországban, Franciaországban, illetve Svédországban a társadalmi, azon belül is főképp az oktatási – közoktatási – integrációs stratégiák átalakulása áll. Részletezem az egyes országok 2015 előtti történelmi, politikai eseményeit, amelyek indokoltá teszik az egyes intézkedéseket, majd ezután bemutatom a 2015-ös menekültválság hatására átalakult, illetve újonnan megszületett integrációs, azon belül is főképp a közoktatási integrációs stratégiákat.

Azért döntöttem az alcímben megnevezett országok elemzése mellett, mivel bár mindhárom állam az Európai Unió tagja, az oktatási rendszereik, a kapcsolódó intézményeik és politikáik azonban meglehetősen eltérnek mind egymástól, mind pedig a Magyarországon tapasztalható intézkedésektől, illetve stratégiáktól. Habár Magyarország is reflektorfénybe került a menekültválság ideje alatt, hiszen 2015 nyarán menekültek nagyobb csoportja az országon keresztül haladt tovább Európa gazdaságilag fejlettebb térségei felé, mégis kijelenthető, hogy

hazánk nem tekinthető migrációs célországnak, hiszen az ideékezők töredéke maradt csak az ország határain belül.

A BEFOGADÓ, ILLETVE KIREKESZTŐ TÁRSADALMI STRATÉGIÁK JELLEMZÉSE

Az integrációt, az asszimilációt, a szeparációt és a marginalizációt értelmezhetjük külső társadalmi folyamatokra adott reakcióként, egyfajta válaszként a migrációra. A „*mi*” és „*ők*” dichotómia mentén létrejövő csoportok tagjai hajlamosak az etnocentrizmusra, vagyis kiemelik saját csoportjukat a többi közül, így azt erősebbnek, jobbnak gondolják a többiekénél. Ennek következtében minden, ami számukra a csoport konstruktumába nem fér bele, az *idegen*ként definiálható. Ehhez mérten többféleképpen reagálhat egy adott csoport az *idegen* érkezésére, amelyek közül az egyik reakciós stratégia az integráció. Ha az *idegen* kategóriájának fényében értelmezzük a fogalmat, beszélhetünk a többségi társadalom részéről kialakított integrációs stratégiákról, amelyekkel csökkentik a többség és kisebbség között húzódó mindenkori különbségeken alapuló ellentéteket. A kisebbségben lévő csoport szempontjából egyfelől kedvező, ha a többségi csoport integrációs stratégiáját elfogadja, amellyel lépésről lépésre válnak a társadalom részévé, másfelől lehetőséget kaphatnak arra, hogy saját kultúrájukat és azzal együtt identitásukat is megőrizzék. Amennyiben a különbözőségek hangsúlyozásának csökkentése sikeres, a társadalom mind a rendszer, mind az egyén szintjén integratív stratégiákkal fog rendelkezni és készen áll az esetleges *idegen* megjelenésével járó társadalmi szintű kihívásokra (Ferge 1990).

Adódnak azonban olyan esetek, amikor vagy a többségi, vagy a kisebbségi, vagy akár mindkét társadalom nem a kisebbségben lévő kultúra megtartása mellett dönt – amelynek kiindulópontja lehet a rendszer, vagy épp a kisebbségi csoport – és úgynevezett akkulturációs stratégiák jelennek meg az együttélés folyamán, mely következtében a kisebbségi helyzetben élő egyének vagy csoportok, hasonlóan az integrációs folyamatokhoz, a többségi társadalom részévé válnak. Az akkulturáció esetében azonban sem kultúrájukat, sem korábbi csoportidentitásukat nem őrzik meg teljes mértékben, hanem ezeket lassanként elhagyva betagozódnak a többségi társadalomba, vagyis asszimilálódnak (Biczó 2011).

Megfigyelhető azonban, hogy a csoporttagok, vagy az *idegen* nem törekszik a beilleszkedésre vagy a teljes kulturális feloldódásra, ilyenkor beszélhetünk szeparációról, illetve marginalizációról. Az előbbi fogalom lényege a kisebbségbe

került csoport többségről történő leválasztásában, tudatos elkülönítésében rejlik (Csepeli 2001: 245). Az exklúziót és így a szeparációt is az önös érdekeken és a haszonmaximalizáláson túl motiválhatja a csoportazonosság következtében megalapozott etnocentrizmus, és az e narratíva mentén fölépített xenofóbia is. A marginalizáció a materiális vonatkozáson túl, a wallerstein-i centrum-periféria dilemma vetületében is megmutatkozik, pontosabban a marginalizálódott csoportok perifériára szorulásában (Szoboszlai 2004).

Az *idegen* tehát különféle reakciós modelleket vált ki a többségi társadalomból, azonban épp ugyanennyi reakció létezik a kisebbségi társadalom részéről is annak tükrében, hogy mennyire erős a bevándorlók törekvése saját kultúrájuk megőrzésére, illetve, hogy mennyire hajlandók a befogadó társadalom tagjaival kapcsolatokat fenntartani és működtetni azokat. Ezek alapján összegezve elmondható, hogy „ha bevándorlók meg szeretnék őrizni eredeti kulturális identitásukat, és nem törekszenek a befogadó társadalom életébe való bekapcsolódásra, az eredmény a csoport erős elkülönülése lesz. Ha a többségi társadalomba való beilleszkedésre való törekvés az eredeti kultúrától való eltávolodással párosul, a csoport asszimilációs stratégiát követ. Végül, ha a bevándorlók elutasítják saját eredeti kultúrájukat, és nem törekszenek a befogadó társadalom tagjaival intenzív kapcsolatokra, az eredmény a csoport marginalizációja lesz” (Radó 2017).

Fontos, hogy a társadalom egy adott helyzetben mely stratégia mellett dönt, illetve, hogy a többségi környezet milyen stratégiákat tesz lehetővé. Mind az exkluzív, mind az inkluzív folyamatok döntők lehetnek a problémákra történő eredményes válaszadásban, és ebből adódóan az egész rendszer sikerességét tekintve meghatározó szerepük van.

A TÁRGYALT ORSZÁGOK MIGRÁCIÓTÖRTÉNETE ÉS A JELLEMZŐ INTEGRÁCIÓS STRATÉGIÁK

A „[...] hatékony integráció napjaink egyik legfontosabb kérdésévé vált. Az elmúlt évek tapasztalatai, az első sorban a Nyugat-Európában letelepedett etnikai vagy vallási bevándorló csoportok körében, szintén alátámasztják a hosszú távú, generációkat átívelő, integrációs intézkedések szükségességét” (Horváth-Sánta 2015).

Az EU-s tagországok akciótervei az integrációt tekintve meglehetősen különbözőek, és az intézkedések nagymértékben függnek az adott ország adminisztratív hagyományaitól, a nemzeti sajátosságoktól, valamint migrációtörténetétől is (European Union Agency 2017).

Az alábbiakban ennek megfelelően áttekintem a három ország menekültügyekért, illetve oktatásért felelős intézményeinek történetét és az egyes országok által kidolgozott integrációs programokat.

Németország

A második világháború után a Német Demokratikus Köztársaságra és Német Szövetségi Köztársaságra szakadt nyugat-európai hatalom minden erejével azon munkálkodott, hogy mielőbb talpra álljon és újra méltó legyen az európai (gazdasági) vezető szerepre. Az ötvenes években kezdődő *Wirtschaftswunder* eredményeinek köszönhetően – amely Ludwig Erhard egykori gazdasági miniszter, későbbi szövetségi kancellár nevéhez fűződik – a német ipar és egyúttal a gazdaság ismét megerősödött (Kriwet 2018). Az első integrációs törekvések már a hatvanas években elkezdődtek, amelyek a rengeteg külföldi – főként török – munkavállaló miatt kifejezetten a munkaerő-piacra koncentráltak. 1965-ben az *Ausländergesetz* két évről ötre emelte a tartózkodási engedély érvényességét, valamint engedélyezte a bevándorlóknak, hogy rokonaikat is áttelepítsék Nyugat-Németországba, ezzel támogatva a szétszakadt családok egyesítését. A török bevándorlók mellett ekkoriban nagy számban érkeztek még olaszok, spanyolok, görögök, marokkóiak, portugálok, tunéziaiak, továbbá sokan a volt jugoszláv államokból jöttek át (Seifert 2012). A fokozódó bevándorlás következtében a kilencvenes években új, a külföldiek tartózkodásáról szóló törvény került bevezetésre, amely már integrációs eszközöket is tartalmazott. A törvény hatékonyabban koordinálta a bíróság előtti esélyegyenlőség kérdését, valamint rögzítette a szociális biztonsághoz való jogot is. Az integráció szempontjából azonban a 2005. év jelentette a fordulópontot, ugyanis ekkor választották kancellárrá Angela Merkelt. „Az új kancellár a hivatalba lépését követően szinte azonnal kijelentette, hogy az integrációval kapcsolatban hosszú távú, sokszintű dialógusra van szükség. 2005 után kezdték el komolyan ki-, illetve felépíteni az integrációs politikát, a köznyelvben megjelent az ún. 'Willkommenskultur', valamint előtérbe került a különbözőségek hangsúlyozása” (Friedery 2016: 25). A *Willkommenskultur* kialakulása mellett, új Bevándorlási Törvény lépett hatályba, amely lehetővé tette, hogy Németországban beinduljanak az integrációs kurzusok. Ezeket a programokat többnyire napjainkban is az állam finanszírozza, de nagy szerepük van külön-külön a tartományoknak és az Európai Unió támogatásának is. Ezek lebonyolításáért a Migrációs és Menekültügyi Hivatal (*Bundesamt für Migration und Flüchtlinge*) felelős. A kurzusok legfőbb célja,

hogy a bevándorlók megfelelő német nyelvtudásra tegyenek szert, megismerjék a német államberendezkedést és tisztában legyenek a jogaikkal, a lehetőségeikkel, valamint kötelezettségeikkel. Az ismeretterjesztő órákon való részvétel rendkívül előnyös a bevándorlók számára, ugyanis a kurzuson résztvevő nők – amellett, hogy nagyban elősegítik gyermekeik integrációját – megteremtik azt a szülői háttérrel, amely megkönnyítheti az iskolai és oktatási problémák kezelését (Grossmann 2004). 2007-ben a Nemzeti Integrációs Terv megszületésével újabb előrelépés történt az integrációs intézkedések tekintetében. A kormány célkitűzései közé került, hogy minden évben felmérjék az integráció fejlődésének ütemét, amelynek eredményét és a fejlesztési lehetőségeket egy beszámoló keretében ismertetik. „A fiatalok igényeit megcélözva különböző intézkedéseket vezettek be országsszerte, mind a tartományi, mind a helyi szinteken. Ezek az oktatásra, a szakmai karrierre, a korai iskolaelhagyás megelőzésére, valamint a szülőknek az iskolarendszerben való részvételére irányultak” (Friedery 2016: 27–28). Habár Németország erősen decentralizált, a Nemzeti Integrációs Terv továbbfejlesztéseként, 2012-ben elindult Nemzeti Akcióterv keretein belül a tartományok és a szövetségi államok először határoztak meg olyan közös célokat, mint a külföldön szerzett végzettség egységes elismerése, valamint a bevándorlók foglalkoztatásának növelése a szövetségi és a tartományi hivatalokban, a közszolgálatokban, valamint az egészségügyi és szociális ellátórendszerekben. Továbbra is különös hangsúlyt fektettek a német nyelv oktatására és a nyelvi kurzusokat kiterjesztették a 4-5 évesekre is (Friedery 2016). A menekültválság kezdetén a helyi lakosság a *Willkommenskultur* jegyében támogatta és segítette az ideérkezőket, azonban ezzel párhuzamosan megjelentek olyan mozgalmak is, amelyek erősen bevándorlásellenes nézeteket képviseltek (Vogel–Stock 2017).

Habár jelen fejezetben Németországot veszem górcső alá, mégis előre bocsájtom azt a megállapítást, hogy mindhárom nemzet esetében, mind a nemzetközi jog, mind az uniós jog arra kötelezi az országokat, hogy kivétel nélkül és függetlenül a tartózkodási engedély státuszától, minden menekült gyermek és fiatal számára azonos feltételek mellett, ugyanúgy biztosítsa az oktatáshoz való jogot, ahogy az elérhető a többségi társadalom gyermekeinek és fiataljainak is. Németországban a tankötelezettség 6 éves kortól általában 18 éves korig tart, ám ez egyes tartományok esetében eltérő is lehet. Az újonnan érkezőket a nyelvtudás szintje szerint integrálják a fősodor oktatásba (ahol szintén megfigyelhetők tartományi eltérések), kiegészítésként pedig járhatnak plusz nyelvórákra, illetve felzárkóztató osztályba, ahol fokozatosan ismerkedhetnek meg a nyelvvel, a helyi kultúrával és a mainstream tananyaggal (Koehler 2017). A Szövetségi Oktatásügyi Minisztérium 2016-ban rövid közleményt adott ki arra

vonatkozólag, hogy a menekültek sikeres integrációjának kulcseleme a gyors és minőségi nyelvtanulás, valamint a többségi oktatáshoz való hozzáférhetőség felgyorsítása. Mivel óriási számban érkeztek bevándorlók és menekültek az országba, ezért hosszútávú, főként oktatási integrációs megoldásokban kell gondolkodni, amely intézkedések első lépéseként új iskolák, osztályok és osztálytermek jöttek létre az újonnan érkezők befogadására és integrálására. Ennek előzménye, hogy bár a menekülttáborokban és a befogadó központokban is valamennyire biztosított az alapszintű oktatás lehetősége, a fősodor oktatást követő intézményekbe történő bejutás egyre inkább kitolódott. 2016 elejéig országsszerte jellemzőek voltak az úgynevezett „*vészhelyzeti oktatási projektek*”, amelyekben többnyire önkéntesek vettek részt, akik az iskolára készítettek fel a menekülttáborokban élő gyerekeket, különös tekintettel a kíséret nélkül érkezett kiskorúakra (Vogel – Stock 2017). A tankötelezettséget már meghaladó, 18 és 21 év közötti, bizonyítvánnyal nem rendelkező fiatal menekültek számára is lehetőség van arra, hogy néhány év alatt megszerezzenek egy alapfokú államilag finanszírozott képesítést (Klaus – Millies 2017).

Franciaország

Franciaországot kolonális történelem jellemzi, amely nagyban eltér a Németországnál leírtaktól. Már a XX. század elején az anyaország és gyarmatai között intézményesítették a szabad munkaerőmozgást, amelynek következtében regisztrálatlanul, szabadon érkezettek az emberek Franciaországba (Hamilton et al. 2004). 1982-ben a baloldali kormány megválasztását követően létrehozták az *Interkulturális Kapcsolatokért Felelős Hivatalt*, hogy erősíteni tudják az országban élő bevándorlók szociális és foglalkoztatásbeli integrációját. A nyolcvanas években kialakuló várospolitikai hatására létrehozták a *prioritást élvező zónákat*, amely lényege, hogy több támogatást juttassanak azon térségek oktatási intézményeibe, ahol az iskolákban magas a bevándorlók aránya (Ministère de L'Europe et des Affaires Étrangères 2016). Ebben az évtizedben kezdődtek meg az oktatás szekularizációjáról szóló viták is, amelyek eredményeképpen – a laicitás elve alapján – később megszületett a vallási jelképek állami fenntartású közoktatási intézményekben történő viselését tiltó törvény is. Jóllehet az állam már a hetvenes évek közepétől leállította a munkaerő-behozatalt, ez aligha volt észrevehető az országba érkezők számát illetően (Szajbély 2004). 1993-ban Charles Pasqua belügyminiszter olyan törvénycsomagot fogadtatott el a francia nemzetgyűléssel, amellyel szabályozhatták a bevándorlást, csakhogy

javarészt negatív megkülönböztetés árán próbálták megállítani az országba érkező bevándorlókat. A Pasqua-csomag része volt például az is, hogy nem lehetett külföldön szerzett végzettséggel Franciaországban munkát vállalni, továbbá akadályozták a családegyesítés folyamatát azáltal, hogy a várakozási időt egy évről, két évre növelték. Mindezekon kívül a rendőrség felhatalmazást kapott arra, hogy a külföldieket kitoloncolják az országból. A Pasqua-törvények hatása nem csak a migrációs statisztikákon, hanem az országban élő bevándorlók közhangulatán is érezhető volt. Ezt mutatja az is, hogy 1997-ben zavargások törtek ki, amelyeken nagy számban vettek részt olyan bevándorlók, akik nem rendelkeztek személyes dokumentumokkal (*sans papiers*-tüntetések). A kormányváltást követően kidolgozásra került egy új bevándorlási stratégia. A kormányzat kérésére Patrick Weil politológus csapatával felülvizsgálta a Pasqua-rendszer által hátrahagyott struktúrákat, és megállapította, hogy azok Franciaország szellemi színvonalának nagyarányú hanyatlásához, és az ország humántőkájének elszegényedéséhez vezettek (Hamilton et al. 2004). Az ezredforduló éveiben az integrációs politika központi elemévé vált – a diszkrimináció elleni küzdelem mellett – az oktatáshoz való egyenlő hozzáférés biztosítása. A bevándorlóknak 2007-től kötelezően alá kell írniuk egy regisztrációra valamint integrációra vonatkozó szerződést, melynek értelmében részt kell venniük egy *polgári képzésen*, amely keretein belül elsajátíthatják a francia nyelvet és fejleszthetik szakmai képességeiket. A szerződés később kiegészült egy kifejezetten szülőkre vonatkozó ponttal, amely keretében a szülőket arra kötelezték, hogy az újonnan érkezett gyerekeik sikeres integrációja érdekében járjanak el. A törvény be nem tartása a gyermekek után járó juttatások megvonásával jár együtt (Frankreich in Deutschland 2016). Az oktatásért felelős hivatal speciális nyelvi tanfolyamokat is működtet, amelyek célja az egyes tanulók által támasztott oktatási igények személyre szabott kielégítése. Franciaországban 6-tól 16 éves korig tart a tankötelezettség, a bevándorló gyerekeket a nyelvtudás szintje szerint integrálják előkészítő vagy fősodor oktatásba. 16 éves kor után azonban csak korlátozottan van lehetősége a menekült fiataloknak a nyelvtanulásra vagy egyáltalában véve a tanulásra, ugyanis alig vannak államilag támogatott nyelvkurzusok. Az egyedül érkező, dokumentumokkal nem rendelkező fiatalok számára egy speciális szervezet (*Maison du jeune réfugié*) kíván segítséget nyújtani úgy, hogy minimális képzést kínál matematikából és francia nyelvből. Az oktatás a francia írás- és olvasásképességtől függően négy csoportban történik és habár többnyire az alapok oktatására törekednek, a résztvevőket támogatják jövőbeli terveik kidolgozásában, beindítva ezzel az integrációs folyamatot (Forum Réfugiés – Cosi 2019).

Franciaország Németországtól eltérően erősen centralizált, interkulturális hivatalain keresztül és a vallási jelképek iskolán belüli használatának betiltásával erősebb lépéseket kívánt tenni egy működőképesebb integrációpolitika felé. Azáltal, hogy az oktatásügy egalitárius politikákat folytat – semmilyen különbséget nem tesz a bevándorlók és a többségi társadalom gyermekei között – gyakran figyelmen kívül hagyja az országba érkezők gyermekeinek speciális problémáit. Az oktatási integráció helyzetét tovább nehezíti, hogy az integrációs stratégiák 5 évre lettek tervezve, így azok alanyai, ha a programok számukra sikertelenek is, 5 év után a teljes állami igazgatás fősodrába kerülnek át. Hiába maradt valaki gyengébb, társadalmi szempontból kiszolgáltatottabb a többségnek, 5 év letelte után a mindenki másra érvényes állami szabályozás lép életbe (Escafré-Dublet 2014).

Svédország

Svédország, akár csak Franciaország igen régóta tanúja a bevándorlásnak. Migrációtörténete egészen a középkorig nyúlik vissza, amikor az aktív kereskedelmet folytató germán törzsek első nagyobb bevándorló csoportként svéd területre léptek. Később az ipari fellendülés következtében vallonok, romák, franciák és olaszok is nagyszámban érkeztek az akkori Svéd Királyságba, ezzel az ország etnikai térképét színessé téve. A legnagyobb változást azonban az 1850 és 1939 közötti magyarányú kivándorlás okozta. 1940-re a mérleg nyelve ismét átbillent a bevándorlók irányába, hiszen a második világháború borzalmi rengeteg menekültet űztek az országba. Olyan nagymértékben nőtt a bevándorlás, hogy az ötvenes évekre lakhatási válság alakult ki, amelyre a svéd kormány válaszul 1965 és 1974 között évente 100 ezer lakást építtetett. 1969-ben létrehozták a Bevándorlási Hivatalt (*Migrationsverket*), mely hatáskörébe a különböző engedélyek megadása, az állampolgársági kérelmek kezelése, a menekültek fogadása, a menekültközpontok felügyelete, valamint a bevándorlók anyagi támogatásának koordinálása tartozik. Miután Svédország csatlakozott a schengeni egyezményhez és megnyitotta határait az Európai Gazdasági Térség polgárai előtt, 29 ezer ember érkezett az országba az EU területéről. A bevándorlók számára, a helyi önkormányzatokon keresztül működő kurzusok (*Svenska för Invandrare*) keretein belül elsajátítható a svéd nyelv, valamint a jelentkezők megismerkedhetnek a svéd kultúrával és szokásokkal is. A 15 évesnél idősebb, újonnan érkezett fiataloknak továbbá lehetőségük van részt venni egy speciálisan a számukra összeállított (*Language Introduction Programme*) nyelvi tanfolyamon (Horváth-Sántha 2015).

A Szíriában kezdődő konfliktusok első jeleként, 2010 és 2013 között háromszorozódott a menedékjog iránti kérelmek száma, mely 12 ezerről 29 ezer főre nőtt (Swedish Institute 2018). 2015-ben a nagyarányú bevándorlás egyik legnagyobb kihívását azonban a több mint 35 ezer, kíséret nélkül érkezett kiskorú menekült jelentette (Migrationsverket 2015). Az országban 7 éves kortól 16 éves korig tart a tankötelezettség, és a dokumentumokkal nem rendelkező menekült gyerekek számára is egy hónapon belül biztosítani kell az oktatáshoz való teljes hozzáférést. Az állam 16 éves kor felett is biztosítja a továbbtanulást, valamint az ingyenes nyelvtanulást a fiatal felnőttek vagy idősebb, harmadik országból érkezett bevándorlók, illetve menekültek számára. 2015 után Svédország, Franciaországgal ellenében, rengeteg változáson ment keresztül az oktatás szempontjából. A svéd Oktatásügyi Hivatal *egy fennálló egyezmény értelmében biztosít* szakértő oktatókat és integrációs szakembereket 20, menekülteket nagyszámban befogadó városnak. Így a helyi oktatásért felelős alkalmazottakkal együtt dolgozzák ki a stratégiát, amely módszerrel egyszerűbb fejleszteni, illetve testreszabni az oktatást az újonnan érkezők számára. További reformok keretében 2016-tól szigorították a menedékkérelmek elbírálását, ezzel párhuzamosan megváltozott az oktatási integrációs politika is. A 2016 januárjában meghozott oktatási törvény keretében alkotott új szabályozás leginkább az általános iskolákat érintette. A törvény alapvetően négy részből áll, melyek közül az első egy definíciós rész, ahol meghatározásra kerül, hogy az a gyermek számít újonnan érkezettnek (bevándorlás indokától függetlenül), aki külföldön élt majd Svédországba költözött, az újonnan érkezett státusz pedig a bevándorlást követően négy évig áll fenn. Továbbá kötelezően előírja az adatgyűjtést, valamint a felmérések megkezdését az érkezés utáni két hónapon belül a korábbi iskolai teljesítményekről, (anyanyelv, második nyelv, írás- és számolási készség, kedvelt és kevésbé kedvelt tárgyak nevei stb.), amely alapján személyre szabottan kezdődhet meg az oktatás. Az összegyűjtött anyagok és felmérések, valamint a szociális helyzet alapján határoznak arról, hogy a gyermek egy előkészítő osztályba vagy egy fősodor osztályba kerüljön. Ezzel garantálják, hogy az érintettek közül senki ne kerülhessen automatikusan egy előkészítő osztályba pusztán azért, mert újonnan érkezett. 2010-ig azonban az újonnan érkezőket automatikusan az előkészítő osztályokba irányították, ami két-három évig is tarthatott (Bunar 2017a). További korlátozás, hogy az előkészítő osztályokban maximum két évet tölthetnek el a gyerekek, amely időszak alatt is van kapcsolatuk a fősodor oktatással, ezen felül – annak érdekében, hogy elkerüljék a szegregációt és a szociális izolációt – nincsen meghatározva az órák száma, sem az ott

folytatott tevékenységek tartalma. A törvény negyedik részében arról rendelkezik, hogy bizonyos esetekben (de nem több, mint egy évig) megengedett a tanórák idejének átcsoportosítása annak érdekében, hogy több idő jusson a svéd nyelv tanulására. (Bunar 2017b).

OKTATÁSI INTEGRÁCIÓS PROGRAMOK PROBLÉMÁI ÉS AKADÁLYOZÓ TÉNYEZŐI

„A bevándorlók befogadó országba történő sikeres integrációja a kulcs a törvényes bevándorlás lehetőségének maximalizálására és arra, hogy a bevándorlás nagyban hozzájáruljon az EU fejlődéséhez. A bevándorlók integrációja mérhető a munkavállalás, az egészség, az oktatás, a társadalmi méltányosság és az aktív állampolgári szerepvállalás mentén a befogadó társadalomban.”¹ (Eurostat 2017: 16).

Ha nyomon szeretnénk követni, hogy az egyes országok oktatáspolitikái, – amit úgy definiálhatunk, mint *„Az oktatásirányítás rendelkezésére álló hatalom és források felhasználásán alapuló problémamegoldó beavatkozás annak érdekében, hogy az megváltoztassa vagy befolyásolja az oktatás szereplőinek és intézményeinek viselkedését”* (Radó 2015:3) – valamint oktatási integrációs intézkedései milyen eredményeket érnek el és mennyire járulnak hozzá az esélyegyenlőség biztosításához, akkor meg kell figyelnünk a lemorzsolódás (korai iskolaelhagyók) arányát, az átlagosan elért tanulmányi teljesítmény és a migrációs háttérrel rendelkező tanulók tanulmányi teljesítménye közti eltéréseket, valamint a felsőfokú végzettséggel rendelkező bevándorlók arányát. Az oktatási integráció eredményességére továbbá befolyással bír még az a tényező is, hogy milyen arányban vesznek részt a folyamatban migrációs háttérrel rendelkező tanárok valamint, hogy hányan használnak otthonukban vagy családi körükben a többségi társadalomtól eltérő nyelvet. Meglátásom szerint e változók mentén átfogó képet kaphatunk az egyes országok oktatási integrációjának sikerességéről, ehhez azonban fontos látni, hogyan alakult a bevándorlási trend a menekültválságot követően.

¹ Fordította a szerző.

1. táblázat: Menedékkérelmek száma az egyes országokban, 2015 és 2017 között.
Asylum applications by countries, between 2015 and 2017.

	2015	2016	2017
Németország	441 800	722 265	198 255
Franciaország	70 570	76 790	91 965
Svédország	156 110	22 330	22 190

Forrás: Eurostat [migr_asyappctza].²

A menekültválság kezdetén Németországban regisztrálták a legtöbb menedékkérelmet, ezt követte Magyarország (174 135), harmadik helyen pedig Svédország állt. Bár Franciaországba érkeztek a legkevesebben a vizsgált országok közül, ennek ellenére egyre népszerűbb célponttá tette összekötő szerepe Nagy-Britanniával. 2016 és 2017 között forrongások alakultak ki Franciaország ismert kikötővárosában, Calais-ban, ugyanis az Egyesült Királyságba való belépést a brit hatóságok hátráltatták. Míg Németországban és Franciaországban 2016-ra a bevándorlók száma tovább növekedett, addig Svédországban a szigorúbb bevándorlási törvény következtében a benyújtott kérelmek száma alapján jelentős csökkenést figyelhetünk meg. 2017-ben viszont Németországban is csökkenést láthatunk, Franciaországban ezzel szemben a növekedés folytatódott (1. táblázat).

Lemorzsolódás

Az Európa 2020 stratégia keretében az Európai Unió arra törekszik, hogy 2020-ig a 18-24 éves kor közötti középfokú végzettség nélküli iskolaelhagyók arányát 10 százalék alá szorítsa. „Mégis 2015-ben több, mint 4 millióan számítottak korai iskolaelhagyónak Európa szerte, amelyek közül csak 40 százalék volt alkalmazott”³ (European Commission 2017: 1). Azonban jogosan merülhet fel a kérdés, hogy kik is számítanak korai iskolaelhagyóknak? Azokat a 18 és 24 év közötti személyeket soroljuk ebbe a csoportba, akik az oktatás egységes nemzetközi osztályozási rendszere szerint (ISCED) csupán 0, 1, vagy 2 szintet értek el és/vagy a felmérést (*Labour Force Survey*) megelőző négy hétben semmilyen oktatásban, vagy képzésben nem vettek részt (European Commission 2017). A lemorzsolódás aránya a vizsgált országokban 2013 és 2017 között Németországban volt a leg-

² http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/hui/show.do?dataset=migr_asyappctza&lang=EN Letöltve: 2019. 05. 20.

³ Fordította a szerző.

nagyobb. A menekültválság kezdetén (2014 és 2015 között) megfigyelhető egy erőteljes növekedés, ebben az időszakban ugyanis 9,5 százalékról 10,1 százalékra ugrott a korai iskolaelhagyók aránya az országban. 2016-ra ez a szám valamelyest tovább növekedett (10,3 %), majd 2017-ben ismét 10,1 százalékra esett vissza. Bár Svédországban a legalacsonyabb a korai iskolaelhagyók aránya, mégis 2014 óta folyamatos növekedés figyelhető meg (2014: 6,7%, 2017: 7,7%). Franciaország esetében szintén észrevehető a növekedés 2014 (8,8%) és 2015 (9,2%) között, azonban 2016-ra (8,8%) sikerült némi csökkenést elérni, amely 2017-re (8,9%) némiképp megemelkedett (Eurostat [edat_ifse_14]⁴).

Az oktatási integráció eredményességének szempontjából azonban fontosabb megvizsgálni azt a kérdést, hogy a többségi társadalom tagjai és a külföldön születettek körében hogyan alakul a korai iskolaelhagyók aránya. Mindhárom ország esetében jól látszik, hogy a migrációs háttérrel rendelkező fiatalok körében jóval nagyobb a lemorzsolódók aránya, mint az adott országban született fiatalok esetében. Németországnál látható a legnagyobb különbség: 2016-ban a migrációs háttérrel rendelkező 18-24 éves fiatalok 23,2 százaléka, míg a hazai születésű fiatalok csupán 8,2 százaléka volt korai iskolaelhagyó, ami azt jelenti, hogy a bevándorlók körében majdnem háromszor nagyobb a lemorzsolódás mértéke. Az előzőekben ismertetett svéd oktatási integrációs intézkedések tekintetében azonban nem meglepő, hogy Svédország esetében a legalacsonyabb a lemorzsolódás aránya mind a bevándorlók, mind pedig a többségi társadalom tagjainak tekintetében. Mindazonáltal a szíriai konfliktusok által generált migrációs hullám Svédországot már 2013-ban elérte, ami megmagyarázhatja azt, hogy a többi országtól eltérően ez idő óta folyamatosan nő a lemorzsolódás aránya a migrációs háttérrel rendelkező fiatalok esetében. Habár 2016-ban a kimutatott 15,2 százalékos lemorzsolódási arány még mindig alacsonyabb Franciaországhoz és Németországhoz viszonyítva, 2012 és 2014 között Franciaországban és Németországban csökkenés figyelhető meg, mind a hazai mind a külföldi születésűek esetében. A következő időszakban azonban, 2014 és 2015 között, a menekültválság kibontakozása alatt mindhárom országban nőtt a korai iskolaelhagyók aránya a külföldi születésűek körében (a hazai születésűek esetében is, de kisebb mértékben), mely folyamat Németországban még 2016-ban is folytatódott. Svédországban az előző évi arány megmaradt, Franciaországban azonban 2016-ra, ha kismértékben is, de sikerült csökkenteni a lemorzsolódást. 2017-ben Németországban és Franciaországban is teljesült a csökkenés, Svédországban azonban tovább emelkedett, mind a külföldi, mind a hazai születésű lemorzsolódás (2. táblázat).

⁴ http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=edat_ifse_14&lang=en Letöltve: 2019. 05. 16.

2. táblázat: Korai iskolaelhagyók aránya a vizsgált országok esetében a 18 és 24 éves lakosság körében 2012 és 2016 között a születés helye szerint, %
Proportion of early school leavers among the population between 18 and 24 years, according to the country of birth, between 2012 and 2016, %

	2013	2014	2015	2016	2017
Németországban élő, külföldi születésűek	19,5	19,5	21,3	23,2	22,8
Németországban születettek	8,6	8,3	8,6	8,2	8,1
Franciaországban élő, külföldi születésűek	17,9	15,1	16,5	16,3	15,5
Franciaországban születettek	9,1	8,4	8,7	8,2	8,3
Svédországban élő, külföldi születésűek	12,2	12,6	13,9	15,2	15,5
Svédországban születettek	6,3	5,7	5,9	5,9	6,2

Forrás: Eurostat [migr_asyappctza].⁵

Teljesítménykülönbségek a PISA eredmények alapján

A 2000 óta háromévenként megismételt „PISA (Programme for International Student Assessment) vizsgálat célja annak felmérése, hogy a közoktatás kereteit hamarosan elhagyó 15 éves tanulók milyen mértékben rendelkeznek azokkal az alapvető ismeretekkel, amelyek a mindennapi életben való boldoguláshoz, a továbbtanuláshoz vagy a munkába álláshoz szükségesek” (Oktatási Hivatal 2017). A PISA felmérések egyedisége, hogy minden évben a három vizsgált terület közül egyet kiemelten kezel, amelyre az eredmények interpretálásakor külön hangsúlyt fektet. 2009-ben a szövegértési, 2012-ben a matematikai, a 2015-ös felmérésen pedig a természettudományi eredmények kerültek előtérbe. A 2009-es, 2012-es, és 2015-ös PISA felmérés eredményei alapján kijelenthető, hogy szignifikáns különbség a vizsgált országok tekintetében nem tapasztalható. Németország és Franciaország minden esetben az OECD országok átlaga felett teljesített. Svédországban, az átlaghoz képest kissé ingadozóbbak a teljesítmények az egyes tudományterületeket tekintve, szövegértésből 2012-ben, matematikából 2009-ben és 2012-ben, természettudományból pedig 2012-ben átlag alatti eredményt ért el. 2015-re azonban minden oktatási terület eredményeiben javulás figyelhető meg, az elért pontszámok meghaladják az OECD országok átlagát. A téma szempontjából a legfontosabb kérdés azonban az, hogy milyen mértékben tér el egymástól a migrációs háttérrel rendelkező tanulók teljesítménye, az egyes or-

⁵ http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=edat_ifse_02&lang=en Letöltve: 2019. 05. 16.

szágok által elért átlagteljesítménytől. 2015-ben a PISA felméréseken részt vett tanulók közül Németországban 16,9 százalék, Franciaországban 13,2 százalék, Svédországban pedig 17,4 százalék rendelkezett migrációs háttérrel, ami jóval az OECD átlag (12,5%) felett van (3. táblázat).

3. táblázat: A migrációs háttérrel rendelkező tanulók aránya a PISA felméréseken 2009-2015 között, %
The percentage of students with immigrant background between 2009-2015 in PISA, %

	2009	2012	2015
Németország	17,6	13,4	16,9
Franciaország	13,1	15,0	13,2
Svédország	11,7	14,9	17,4
OECD átlag	10	11,0	12,5

Forrás: OECD 2010b., OECD 2014b., OECD 2016.

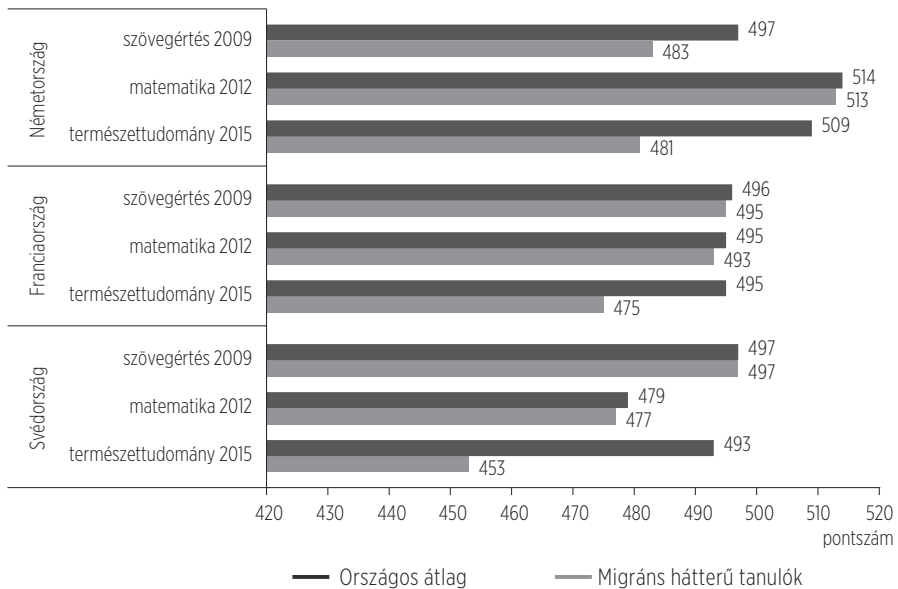
A PISA felméréseknek köszönhetően megállapítható, hogy az OECD országok nagy többségében, a migrációs háttérrel rendelkező tanulók tanulmányi teljesítménye jóval az egyes országok által produkált átlageredmények alatti (1. ábra). 2015-ben, a természettudományi területen a bevándorló gyerekek átlagosan 43 ponttal teljesítettek rosszabbul az átlagnál. Az elért eredményeket a tanulók szociális helyzetével korrigálva (és az otthon beszélt nyelvet is beleszámítva) a különbség már csak 19 pont lett, ami azonban így is szignifikánsan nagy teljesítménykülönbségnek számít. Összességében, még mindig a természettudomány területén maradván, az első generációs bevándorlók (akiknek a szülei, valamint saját maguk is külföldön születtek) átlagosan 447 pontot értek el, ehhez képest a második generációs bevándorlók (akiknek a szülei külföldön, de saját maguk már az adott országban születtek) körében némi fejlődés látható, mivel az ő esetükben az átlagos pontérték 469. A nem bevándorló tanulók a felmérésen átlagosan 500 pontot értek el 2015-ben (OECD 2016).

2015-ben Németországban átlagosan 28 ponttal, Franciaországban 20 ponttal, míg Svédországban 40 ponttal teljesítettek rosszabbul a migrációs háttérrel rendelkező 15 éves tanulók (1. ábra). A 2012-es PISA felmérés során, amikor is a matematika eredmények voltak a középpontban, nem voltak tapasztalhatók ilyen nagymértékű eltérések: Németországban 1 ponttal, Franciaországban 2 ponttal és Svédországban is mindössze 1 ponttal teljesítenek rosszabbul a bevándorló tanulók az átlaghoz képest. A szövegértés szempontjából 2009-ben Németországban volt a legrosszabb a helyzet, az elért átlagos pontszámhoz

viszonyítva a migrációs háttérrel rendelkező tanulók 14 ponttal teljesítettek az átlag alatt. Franciaországban ez 1 pont volt, Svédország esetében pedig nem mutattak ki teljesítménykülönbséget.

1. ábra: A 2009 és 2015 közötti PISA felméréseken elért átlagteljesítmény (pontszám) és a migrációs háttérrel rendelkező tanulók teljesítménye országonként, az adott évek fókuszában álló tudományterületek szerint

PISA average scores and the pupils scores with migration background between 2009 and 2015, according to the in that year relevant field of knowledge

Forrás: OECD 2016.

Felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya

Az Európai Unió országainak nagy többségére igaz, hogy a hazai születésűek nagyobb arányban rendelkeznek felsőfokú iskolai végzettséggel, mint a külföldi születésű társaik. Így Németország, Franciaország és Svédország esetében is ezt tapasztalhatjuk, bár az utóbbi országnál fontos kiemelni, hogy 2016-ra a 25 és 54 éves kor közötti felsőfokú végzettséggel rendelkezők között nagyobb arányban voltak külföldi születésűek (45,0%), mint hazai születésűek (43,9%). 2013 és 2016 között (a 25-54 éves korosztály esetében) Svédországban volt a legnagyobb mind a felsőfokú végzettséggel rendelkező hazai születésűek, mind

a hasonló végzettséggel rendelkező külföldi születésűek aránya, ezt követte Franciaország, majd Németország. Svédország és Franciaország esetében 2013 óta folyamatosan nő a felsőfokú végzettséggel rendelkező külföldi születésűek aránya és bár Németországban 2013 és 2014 között volt némi visszaesés, ezt követően azonban itt is folyamatos növekedés tapasztalható. A menekültválság ideje alatt, 2015 és 2016 között Svédországban volt nyomon követhető a legnagyobb mértékű növekedés, ugyanis 2016-ra 2,4 százalékponttal többet szereztek felsőfokú végzettséget a külföldi születésűek közül. Ugyanez Németország esetében 1,6 százalékpontban, Franciaországban pedig csak 0,6 százalékpontban mérhető (4. táblázat).

4. táblázat: Felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a 25 és 54 éves lakosság körében, születési hely szerint, %

Proportion of people with tertiary education attainment among the population between 25 and 54 years, according to the country of birth, %

	2013	2014	2015	2016
Németországban élő, külföldi születésűek	23,5	23,0	23,4	25,0
Németországban születettek	30,5	28,7	29,5	30,1
Franciaországban élő, külföldi születésűek	30,8	31,7	32,2	32,8
Franciaországban születettek	36,7	37,8	38,9	39,6
Svédországban élő, külföldi születésűek	39,0	41,2	42,6	45,0
Svédországban születettek	39,6	41,5	42,8	43,9

Forrás: Eurostat [edat_ifse_9912]⁶.

Otthoni nyelvhasználat, valamint tanári részvételi arány

Tanulmányom szempontjából fontos megvizsgálni az otthoni nyelvhasználatot is a tanulók körében, mivel az erős befolyással bír a 15 évesek iskolai teljesítményére. A 2015-ös PISA felmérés alkalmával fény derült arra, hogy az OECD országokban azok a migrációs háttérrel rendelkező tanulók, akik otthon nem azon a nyelven beszélnek, mint amelyen a PISA tesztet megírták, átlagosan 54 ponttal maradtak alul a nem bevándorló, többségi társadalom nyelvét beszélő társaikkal szemben. Mindemellett 20 ponttal teljesítettek rosszabbul a migrációs háttérrel rendelkező, de otthon a többségi társadalom nyelvét be-

⁶ http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=edat_ifs_9912&lang=en Letöltve: 2019. 05. 16.

szélő tanulókhoz képest (OECD 2016). A bevándorló tanulók alacsonyabb iskolai teljesítménye és a nem megfelelő nyelvtudás mellett további nehézségeket okoz az, hogy mindhárom említett országban egyre kevesebben választják a pedagógiai pályát és a tanárok között is alacsony a migrációs háttérrel rendelkezők aránya. Franciaországban nincsenek arra vonatkozó adatok, hogy a tanárok hány százaléka rendelkezik migrációs háttérrel, azonban Németország és Svédország esetében rendelkezésünkre állnak ilyen adatok. Az Európai Bizottság 2016-os tanulmánya szerint az általános iskolákban és óvodai intézményekben tanító tanárok 7,3 százaléka, a középiskolákban tanító tanárok pedig csupán 4,7 százaléka rendelkezik migrációs háttérrel. Svédország esetében ezzel szemben magasabbak az arányok, az általános iskolás pedagógusok 9,5 százaléka, a középiskolás tanárok pedig 9,2 százaléka rendelkezik migrációs háttérrel. Annak a jelenségnek, hogy kevés a migrációs háttérrel rendelkező tanár, több oka is lehet. Egyrészt a bevándorló gyerekek iskolai teljesítménye rosszabb, mint a nem bevándorló társaiké, ezért sokkal kevesebben szereznek egyetemi végzettséget. Másrészt pedig, a migráns háttérrel rendelkező tanulók általában rosszabb anyagi hátterű családból származnak, így a szülők nem tudják biztosítani számukra a továbbtanulás lehetőségét. A tanári kar diverzifikálásának további akadályja, hogy a külföldön szerzett tanári képesítést csak hosszas és bonyolult procedura keretében ismerik el az egyes országok, ezenfelül gyakori a diszkrimináció jelensége is az iskolákban. Franciaország esetében a tanári pályától sokakat visszatart a már említett vallási jelképek viselését tiltó törvény (European Commission 2016).

ÖSSZEGRZÉS

Munkámban központi szerepet kapott az a kérdés, hogy miként változtatta meg a 2015-ös menekültválság az Európai Unió államainak oktatáspolitikai és integrációs stratégiáit továbbá az, hogy ezek az intézkedések mennyire segítették elő az oktatási integrációt. Elemzésem három egészen eltérő múlttal rendelkező állam gyakorlatának összehasonlításán alapult. Azért választottam ezeket az országokat, mert bár a menekültválság során eltérő mértékben voltak érintettek, mégis annak folyamataiban kulcsfontosságú szerepet játszottak. A 2015-ös év bizonyos mértékben fordulópontnak számít minden európai ország életében és erre Németországban, Franciaországban és Svédországban is láthatunk példákat. Világosan látszik, hogy az országoktól és egyéni stratégiáiktól függetlenül az oktatási integráció sikeressége a társadalmi integráció legfontosabb előfeltétele.

A kérdés tehát, hogy vajon megváltoztatta-e a menekültválság az oktatási és integrációs stratégiákat egyértelműen megválaszolható, csupán a változások mértéke mutat országspecifikus jegyeket. Németországot érintette a legnagyobb mértékben a bevándorlási hullám, így az ideérkezők száma rekordokat döntve állította kihívás elé Európa egyik vezető gazdasági hatalmát. A német kormányzat befogadó politikájának eredményeképp meg kellett birkóznia a hirtelen érkezett, tömeges bevándorlás jelenségével, ami az ország föderális politikai rendszerét erősen túlterhelte. Elmondható azonban, hogy mind a befogadó környezet, mind az ezt elősegítő intézmények és az oktatást célzó intézkedések is pozitív változásokat eredményeztek az országban. Magyaránú erőforrás-koncentráció történt az oktatási szektorban, különös hangsúlyt helyezve a speciális osztályokra, amelyeket a német állam az integráció előszobájának tekint. Erősödő tartományi összefogás és nyilvános diplomáciai, valamint politikai stratégiák mentén próbálja a német állam elősegíteni a társadalomba történő betagozódást, ezzel támogatva a későbbi békés és sikeres együttélést az országban. 2015-ben, a menekültválság kezdetekor Franciaország is stratégiai válaszut elé érkezett. Elmondható, hogy az országot arányaiban véve kevés bevándorló választotta végső céljának, ezért különösebb intézménybeli változtatások nem történtek a beérkező emberek integrációjának elősegítésre. Franciaország számára koloniális múltjából kiindulva az *idegen* jelensége a társadalomban megszokott, mondhatni természetes, ez pedig hozzájárul az állami inaktivitáshoz. Az ország kapcsán azonban fontos megvizsgálni a bevándorlókkal szembeni attitűd megváltozását. A terror jelenségével való összekapcsolás növelte az ellenérzéseket, és ez a menekültbarát politikát folytató politikai vezetők társadalmi támogatottságának gyengülésében is megmutatkozott. Emmanuel Macron új irányt képvisel a francia politika nagyszínpadán és ehhez mérten nagyobb nyomás nehezedik rá abban, hogy miképp is kívánja az integrációt elősegítve rendezni a bevándorlás kérdését. A kormányzat válasza első lépésként a bevándorlás szigorúbb kontrollja volt, ellenben a már Franciaországban lévők társadalomba történő beilleszkedésének célozottabb elősegítésével. Ezt a francia példát nem követhette Svédország, hiszen a legnagyobb számban ugyan Németországba érkeztek menekültek, de mögötte közvetlen második helyen áll a Svéd Királyság. Az ország korábbi, meglehetősen *puhának* mondható bevándorlási feltételei és erős gazdasága kifejezetten kívánatos célponttá tették a bevándorlók számára Európán belül. A társadalmi nyitottság ugyan többnyire nem változott, de a beérkező emberek koordinációját a svéd állam nem hagyta intézkedések nélkül. A bevándorlási törvény szigorítása mellett az oktatást is az adott helyzethez, valamint az országba érkezőkre igazították.

Látható tehát, hogy a három ország különféle szempontokra helyezte a nagyobb hangsúlyt az integráció elősegítésének tekintetében. Németország számára elsődleges az erősebb föderatív összetartás a problémák kezelése szempontjából, míg Franciaországnak inkább a társadalmi egyenlőtlenségek és a közvélemény befogadóképességének terrorizmus által megcsorbított morálját kell helyreállítania. Svédország esetében lényeges, hogy az önkormányzatiságon alapuló szemlélet alapján tovább erősítsék az oktatási intézmények szerepét a problémák kezelésben, de emellett vigyázniuk kell arra, hogy új rendszerükkel ne aprózzák szét magukat az egyéni igények túlzó hangsúlyozásával. A különbségek és a válaszok differenciált formái világosan mutatják, hogy milyen lehetőségek állnak rendelkezésre a bevándorlás kérdését illetően, ha a problémára egy állam integratív választ kíván adni és a kultúrája bővüléseként kezeli a jelenség egészét. Mindezek mellett, azonban láthatunk néhány érdekes hasonlóságot is a tanulmányozott országok között. Mindhárom ország jelentős hiányosságokat mutat a szakképzett pedagógiai apparátus terén. Nincs elég olyan, a bevándorlás nehézségeit megélt és a társadalmi helyzetre érzékenyített pedagógus, aki szakmai felkészültséggel és kellő hozzáértéssel támogatni tudná az oktatási integrációs folyamatokat. Emellett egyértelművé vált, hogy a városokra nehezedő teher egyre csak nő a bevándorlás óta. Mindhárom vizsgált ország nagyvárosai és azok környéke frekvenciált régióknak számítanak, így a bevándorlás elsődleges célpontjaivá váltak. Egyértelmű számunkra, hogy nem saarland-i falvak, nem bretagne-i kisvárosok és nem is Gotland apró halásztelepülései, hanem a három ország világvárosaiba érkeznek a legnagyobb számmal bevándorlók. Az erre a térségre összpontosuló tőke és az aránytalanul elosztott humán erőforrások, problémákat okozhatnak a bevándorlás kezelésében, ezzel hátráltatva az integráció folyamatát is.

Összességében elmondható, hogy az oktatás mindhárom országban deklarált célja az integráció és ezzel együtt a társadalmi összhang elősegítése, de ez az út hosszú és rögös, amelyet az országoknak előzetes példa nélkül kell végigjárniuk. A nagyban különböző politikai rendszerek és az országok befogadó stratégiái minden bizonnyal látványosabb különbségeket eredményeznek majd a jövőben, hiszen e három elképzelés három különböző eredményre fog majd vezetni idővel, amelyek alapjaiban befolyásolják majd Európa jövőjét és a társadalmi együttélés formáit.

IRODALOM

- Biczó Gábor 2011: Az asszimiláció fogalmának műveleti értéke a szociokulturális hasonulási folyamatok értelmezésében. In Bárdi Nándor – Tóth Ágnes (szerk.): *Asszimiláció, integráció, szegregáció: Párhuzamos értelmezések és modellek a kisebbségkutatásban*. MTA Kisebbségkutató Intézet, Argumentum, 19–38.
- Bunar, Nihad 2017a: *Migration and Education in Sweden: Integration of Migrants in the Swedish School Education and Higher Education Systems*. NESET II. Stockholm University, Stockholm, <http://nesetweb.eu/wp-content/uploads/2016/02/Migration-and-Education-in-Sweden.pdf> Letöltve: 2019. 05. 16.
- Bunar, Nihad 2017b: *Newcomers Hope in a Cold Climate*. Education International, Brussels. https://issuu.com/educationinternational/docs/2017_eiresearch_migrants_sweden_fin Letöltve: 2019. 05. 16.
- Csepeli György 2001: *Szociálpszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Escafré-Dublet, Angéline 2014: *Mainstreaming Immigrant Integration Policy in France: Education, Employment, and Social Cohesion Initiatives*. Migration Policy Institute Europe, Brussels.
- European Commission 2016: *Study on the Diversity within the Teaching Profession with Particular Focus on Migrant and/or Minority Background*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- European Commission 2017: *European Semester Thematic Factsheet. Early School Leavers*. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-semester_thematic-factsheet_early-school-leavers_en_0.pdf Letöltve: 2019. május 16.
- European Commission 2019: *EU Immigration Portal*. https://ec.europa.eu/immigration/content/glossary_en#glosM Letöltve: 2019. 05. 16.
- European Union Agency for Fundamental Rights 2017: *Together in the EU - Promoting the participation of migrants and their descendants*. Publication Office of the European Union, Luxembourg.
- Eurostat 2017: *Migrant integration*. Publications Office of the European Union, Luxembourg. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/8787947/KS-05-17-100-EN-N.pdf/f6c45af2-6c4f-4ca0-b547-d25e6ef9c359> Letöltve: 2019. 05. 16.
- Ferge Zsuzsa 1990: Variációk a társadalmi integráció témájára. *Esély*, (1), 3-17.
- Frankreich in Deutschland 2016: *Immigration: Frankreichs Politik der Integration*. <https://de.ambafrance.org/Immigration-Frankreichs-Politik-der-Integration> Letöltve: 2019. 05. 16.
- Friedery Réka 2016: Migráció és integráció: a német modell. *Acta Humana*, (4), 23-32.
- Forum Réfugiés – Cosi 2019: *Access to education*. http://www.asylumineurope.org/reports/country/france/reception-conditions/employment-and-education/access-education#footnoteref4_s46t4lt Letöltve: 2019. 05. 16.
- Grossmann Erika 2004: A migráns gyermekek nevelési-oktatási helyzete a Német Szövetségi Köztársaságban. *Iskolakultúra*, 14(9), 116-121. http://epa.oszk.hu/00000/00011/00085/pdf/iskolakultura_EPA00011_2004_09_116-121.pdf Letöltve: 2019. 05. 16.

- Hautzinger Zoltán – Hegedűs Judit – Klenner Zoltán: *A migráció elmélete*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Budapest. <http://m.ludita.uninke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/10038/Teljes%20sz%C3%B6veg%21?sequence=1&isAllowed=y> Letöltve: 2019. 05. 16.
- Kriwet, Hildegard 2018: *Wirtschaftswunder. Planetwissen*. http://www.planet-wissen.de/geschichte/deutsche_geschichte/wirtschaftswunder/index.html Letöltve: 2019. 05. 16.
- Horváth-Sántha Hanga 2015: *Integrációs gyakorlatok Svédországban*. Migrációkutató Intézet. <https://www.migraciokutato.hu/hu/2015/09/10/integracios-gyakorlatok-svedorszagban/> Letöltve: 2019. 05. 16.
- Hamilton, Kimberly – Simon, Patrick – Veniard, Clara 2004: *The Challenge of French Diversity*. Migration Policy Institute, Brussels. <https://www.migrationpolicy.org/article/challenge-french-diversity> Letöltve: 2019. 05. 16.
- Massey, Douglas S. – Arango, Joaquin – Hugo, Joaquin (et al.) 2012: *A nemzetközi migráció elméletei: áttekintés és értékelés*. In: Sík Endre (szerk.): *A migráció szociológiája 1*. ELTE TáTK, Budapest, 7-28.
- Migrationsverket 2015: *Asylum applications*. Swedish Migration Agency, Norrköping. <https://www.migrationsverket.se/download/18.7c00d8e6143101d166d1a-ab/1485556214938/Inkomna%20ans%C3%B6kningar%20om%20asyl%202015%20-%20Applications%20for%20asylum%20received%202015.pdf> Letöltve: 2019. 05. 16.
- Ministère de L'Europe et des Affaires Étrangères 2016: *Immigration: Frankreichs Politik der Integration*. Frankreich in Deutschland. Französische Botschaft in Berlin. <https://de.ambafrance.org/Immigration-Frankreichs-Politik-der-Integration> Letöltve: 2019. 05. 16.
- OECD 2010a: *PISA 2009 Results (Volume I): What Students Know and Can Do – Student Performance in Reading, Mathematics and Science (Volume I)*. OECD Publishing, Paris. <https://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/48852548.pdf> Letöltve: 2019. 05. 16.
- OECD 2010b: *PISA 2009 Results (Volume II): Overcoming Social Background*. <https://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/48852584.pdf> Letöltve: 2019. 05. 16.
- OECD 2014a: *PISA 2012 Results (Volume I): What Students Know and Can Do*. OECD Publishing, Paris. <https://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-volume-I.pdf> Letöltve: 2019. 05. 16.
- OECD 2014b: *PISA 2012 Results (Volume II): Excellence through Equity*. <https://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-volume-II.pdf> Letöltve: 2019. 05. 16.
- OECD 2016: *PISA 2015 Results (Volume I): Excellence and Equity in Education*. PISA, OECD Publishing, Paris. https://read.oecd-ilibrary.org/education/pisa-2015-results-volume-i_9789264266490-en#page1 Letöltve: 2019. 05. 16.
- Oktatási Hivatal (2017): *PISA (Programme for International Student Assessment)*. <https://www.oktatas.hu/koznevels/meresek/pisa> Letöltve: 2019. 05. 16.
- Radó Péter 2015: *Oktatáspolitikai megközelítések, a politikai és az irányítási kontextus*. SlideShare, <https://www.slideshare.net/peterrado/oktatapolitika-kontextus> Letöltve: 2019. 05. 16.
- Radó Péter 2017: *Migráns gyerekek oktatása*. Taní-tani Online. http://www.tani-tani.info/migrans_gyerekek_oktatasa Letöltve: 2019. 05. 16.

- Swedish Institute 2018: *Sweden and migration*. <https://sweden.se/migration/> Letöltve: 2019. 05. 16.
- Szajbely, Katalin 2004: A vallási jelképek viseléséről szóló törvény Franciaországban. *Jogelméleti Szemle*, 5(4), <http://jesz.ajk.elte.hu/szajbely20.html> Letöltve: 2019. 05. 16.
- Szoboszlai Zsolt 2004: Szegénység, marginalizáció, szegregáció. *Tér és Társadalom*, 18(3), 25-42.
- Klaus, Tobias – Millies, Marc 2017: *Recherche zur Bildungssituation von Flüchtlingen in Deutschland*. Bundesfachverband unbegleitete minderjährige Flüchtlinge, Berlin. <https://www.fluechtlingsrat-bremen.de/wp-content/uploads/Recherche-Bildung.pdf> Letöltve: 2019. 05. 16.
- UN High Commissioner for Refugees (UNHCR) 2014: *Unaccompanied and Separated Asylum-Seeking and Refugee Children Turning Eighteen: What to celebrate?*. UNHCR Representation to the European Institutions – Council of Europe's Youth Department, Strasbourg.
- Seifert, Wolfgang 2012: *Geschichte der Zuwanderung nach Deutschland nach 1950*. Bundeszentrale für politische Bildung, <http://www.bpb.de/politik/grundfragen/deutsche-verhaeltnisse-eine-sozialkunde/138012/geschichte-der-zuwanderung-nach-deutschland-nach-1950?p=all> Letöltve: 2019. 05. 16.
- Vogel, Dita – Stock, Elina 2017: *Opportunities and Hope Through Education: How German Schools Include Refugees*. Education International, Brussels.

EDUCATIONAL INTEGRATION STRATEGIES AFTER THE REFUGEE CRISIS IN 2015: THE PRACTICE OF GERMANY, FRANCE AND SWEDEN

ABSTRACT

After the refugee crisis in 2015, the integration strategies in Germany, France and Sweden – especially the educational integration strategies – had changed, but the main goal of the three countries is to help to the new comers to fit in to the society. To aim the goal, the countries started new integration programs for immigrants and refugees, but the efficiency of these programs can be different. In this research, to find out how successful the educational integration programs are, I analyzed the proportion of the immigrant early school leavers, the score differences between the pupils with migrant background and pupils who were born in the observed country, the proportion of native people and immigrants with tertiary education attainment and the proportion of teachers with migrant background. For these analyses I used mostly the Eurostat data bases and the OECD, PISA results in 2009, 2012 and 2015. I've ascertained that in the case of Germany, the arrangements have resulted in positive changes, whereas a high proportion of resource-concentration occurred in the educational sector, with much emphasis placed on the advanced classes and language learning. France, by contrast, didn't applied particularly institutional changes to further the integration, which can be explained with the colonial past of the country. Because Sweden was also a popular target country during the refugee crisis, the Swedish state had to find a solution for this phenomenon. They form the education much more for individual's needs, however they restricted their immigration laws.